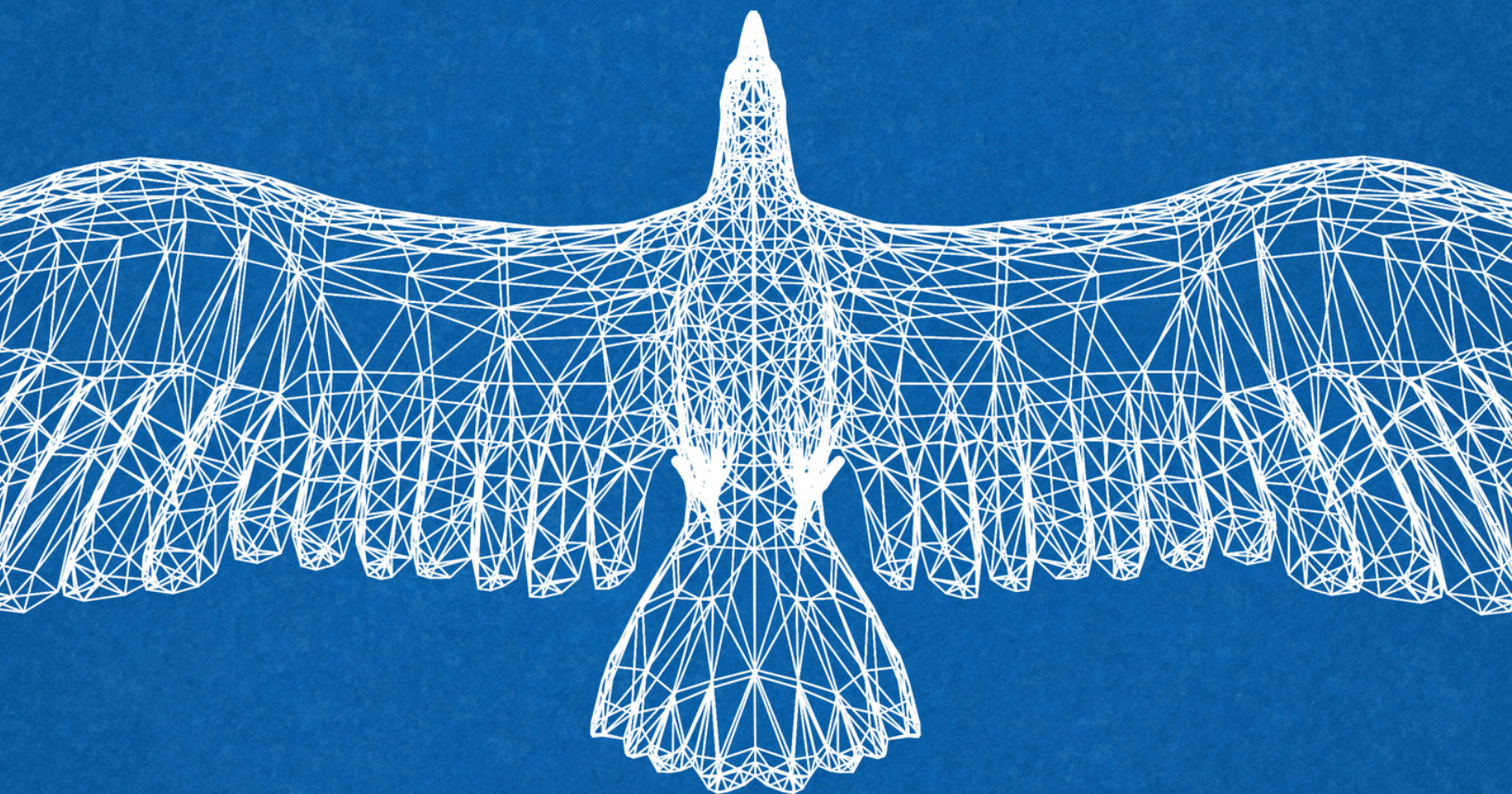

PRETKORUPCIJAS PLĀNU IZSTRĀDE LATVIJĀ: KĀ TO UZLABOT?

Diskusiju dokuments

Diskusiju dokuments

Pretkorupcijas plānu izstrāde Latvijā: kā to uzlabot?

Līga Stafecka

Domnīcas Providus vadošā pētniece

Rīga, 2023.gada decembris

Izvērtējums sagatavots projekta "Risinājumi labākai Latvijas pārvaldībai" ietvaros ar Sabiedrības integrācijas fonda finansiālu atbalstu no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem. Par tā saturu atbild biedrība "Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS"

Saturs

Informācija par diskusijas dokumentu	2
Galvenie secinājumi	3
Jautājumi diskusijai	4
1. Pretkorupcijas politikas izstrāde pēdējos 10 gados	5
2. Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāna 2023. - 2025. gadam izstrāde un pieņemšana	9
3. Vai Pretkorupcijas pasākumu plāns trāpa sāpīgākajās vietās: publisko iepirkumu piemērs	12

Informācija par diskusijas dokumentu

Pārskata mērķis ir rosināt diskusiju par to, kā nākotnē uzlabojama korupcijas novēršanas un apkarošanas politikas plānošana un institūciju sadarbība korupcijas mazināšanai Latvijā. Šāda izvērtējuma nepieciešamību pamato nesēnā pieredze ar Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāna 2023. – 2025.gadam izstrādes smagnējo gaitu, pieņemot plānu ar divu gadu nobīdi. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (turpmāk KNAB) ir atbildīgs ne vien par korupcijas noziegumu izmeklēšanu, bet arī novēršanu [1].

Likums nosaka, ka KNAB ir pienākums izstrādāt korupcijas novēršanas un apkarošanas stratēģiju un valsts programmu un koordinēt programmā minēto institūciju sadarbību programmas izpildē. Šajā diskusiju dokumentā ir aprakstīta līdzšinējā korupcijas novēršanas politikas plānošana Latvijā, dots detalizētāks ieskats Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāna 2023. – 2025. Gadam (turpmāk KNAPP 2023-2025) izstrāde un arī tā satura izvērtējums, analizējot, cik lielā mērā tas risina korupcijas riskiem tipiski vienu no vairāk pakļautajām jomām – publiskos iepirkumus un korupcijas mazināšanu šajā procesā.

Diskusiju dokumentā ietverti vairāki pretkorupcijas politikas veidošanas jautājumi par kuriem būtu svarīga diskusija, lai nākamajā plānošanas posmā šie dokumenti būtu kvalitatīvi augstvērtīgāki, pierādījumos balstīti, ar skaidrām prioritātēm, kā arī efektīvu sadarbību starp dažādām valsts un pašvaldību institūcijām un sabiedriskajām organizācijām.

¹ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma 7.pants.

Galvenie secinājumi

Pietrūkst ilgtermiņa redzējuma par korupcijas mazināšanu Latvijā.

Ilgtermiņa stratēģiska plānošana, kurā iezīmēts redzējums, kādu vēlams sasniegt, lai būtiski mazinātu korupciju Latvijā, ir svarīga, lai īstermiņa veiktie pasākumi būtu ar noteiktu virzību uz skaidru sasniedzamo mērķi. Diskusiju dokumentā ir apkopota pēdējo vairāk kā 10 gadu prakse pretkorupcijas politikas plānošanā, kas parāda, ka plānošana ir bijusi īstermiņa, ar uzsvaru uz atsevišķu pasākumu izpildi nevis vērtējumu, vai izdevies panākt redzamus uzlabojumus, vairāk vērtējot rezultatīvo rādītāju sasniegšanu. Nav skaidra ilgtermiņa vektora konkrētās jomās, uz ko virzīta kopējā pretkorupcijas politika, piemēram, interešu konflikta regulējumam, korupcijas apkarošanai, atklātības politikai. Ilgtermiņa plānošana ļautu veiksmīgāk nospraust īstermiņā veicamos darbus. Piemēram, skaidrs redzējums par vēlamo interešu konflikta novēršanas regulējumu palīdzētu saprast, vai ir vērts turpināt "lāpīt" esošo likumu vai izstrādāt jaunu. Politiskā pieprasījuma par šāda ilgtermiņa stratēģiju nav, KNAB ar šādu iniciatīvu arī nav nācis.

Pretkorupcijas politikas izstrāde buksē, šajā procesā pietrūkst institūciju atbalsta

Iepriekšējo Pretkorupcijas politikas pamatnostādņu 2015. – 2020.gadam izpildes izvērtējums kavējās par vairāk nekā gadu, jauns plānošanas dokuments bija jāizstrādā paralēli strādājot pie iepriekšējo Pamatnostādņu izpildes ziņojuma. Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāns 2023. – 2025.gadam tika apstiprināts ar divu gadu nobīdi, īsi pirms apstiprināšanas mainot arī tā darbības termiņu. Plāna saskaņošanas process bija smagnējs, citām valsts institūcijām nebija vēlmes uzņemties atbildību vai līdzatbildību par virkni pasākumiem, kas iekļauti plānā. Izstrādes gaita, saskaņošanas gaita rada šaubas, cik efektīvs ir šāds plānošanas process un cik nopietni to uztver iesaistītās institūcijas. Būtu nepieciešama diskusija, kā uzlabojamas plānošanas process, kā arī, kā panākt citu iesaistīto pušu ieinteresētību korupcijas mazināšanā.

Pretkorupcijas pasākumu plāna satura kvalitāte būtu uzlabojama: jāprioritizē sistēmiski nozīmīgākie jautājumi; priekšlikumiem jābalstā uz padziļinātu risku analīzi, lai plānam būtu tiešāka ietekme uz pārmaiņām pretkorupcijas jomā.

Pasākumu plānā ietverti virkne nozīmīgu pasākumu, taču daļai no pasākumiem nebūtu jābūt šādā plānā, jo to izpilde nav saistīta ar sistēmiskiem uzlabojumiem pretkorupcijas jomā. KNAB jāuzņemas analīstiskā loma Plāna izstrādes procesā. Pirmkārt, KNAB jāveic korupcijas risku analīze savas kompetences jomās, balstot Plāna pasākumus pierādījumos un datu analīzē. Otrkārt, KNAB rūpīgi jāvērtē citu institūciju priekšlikumi, to nozīmīgums - kuri no pasākumiem ir ar sistēmisku raksturu, iestāžu iekšienē risināmos jautājumus atstājot ārpus Plāna. KNAB ir 20 gadu darbības pieredze, pēdējos gados ievērojami pieauguši pieejami resursi, tai skaitā analītiskajam darbam. Treškārt, jābūt skaidram atbildību sadalījumam nozarū līmenī - kura ir atbildīgā institūcija, kura izvērtē korupcijas riskus. Šobrīd iestādes to vairāk redz kā KNAB atbildību, kamēr KNAB sagaida, ka iestādes to paveiks pašas.

Kas pārrauga "kopējo bildi" korupcijas mazināšanas pasākumu ieviešanā?

KNAPP 2023-2025 nav ietverti pasākumi, kas risināti citos dokumentos, rīcības plānos, īpaši attiecībā uz korupcijas apkarošanas jautājumiem, daļēji arī citiem jautājumiem. Katram no šiem dokumentiem ir savs darbības periods, to izpildes izvērtējums, atbildību sadalījums starp iestādēm, bet nav skaidrs, vai kāds pārrauga kopējo bildi par to, vai Latvijas pretkorupcijas politika ir plānveidīga un virzās uz sistēmiskiem uzlabojumiem.

Vērtējot korupcijas risku mazināšanu publiskajos iepirkumos, tika secināts, ka KNAPP 2023-2025 tikai minimāli risina šo jautājumu, bet paļaujas uz Rīcības plānu publisko iepirkumu sistēmas uzlabošanai. Savukārt šim Rīcības plānam nav skaidra tā izpildes uzraudzības mehānisma, proti, vai kāds un kādā laika termiņā izvērtēs, vai tā pasākumi ir uzlabojuši situāciju. Turklāt, Rīcības plāna izpildes termiņš ir teju jau noslēdzies, jau KNAPP 2023. - 2025 apstiprināšanas brīdī (tikai dažiem pasākumiem vēl termiņš nav iestājies). Līdz ar to veidojas situācija, ka šī joma pēc būtības paliek līdz galam "nepieskatīta".

Šādu uzraudzību nenodrošina arī Ministru kabinets vai Saeima, Tādēļ politiskā uzraudzība par pretkorupcijas politikas plānu izpildi kopumā, tai skaitā arī pārnozāriskā griezumā ir ļoti vāja vai nenotiek vispār.

Jautājumi diskusijai

Politikas plānošanas kvalitāte: Kā uzlabot pretkorupcijas politikas plānošanas kvalitāti, lai tā balstītos datos un pierādījumos, risinātu prioritāri nozīmīgākās problēmas?

Kā veicināt datus balstītu pretkorupcijas politikas plānošanu?

KNAB resursi pēdējos gados ir pieauguši, tai skaitā analītiskā darba stiprināšanai – vai iestāde vērtē tās uzkrātos datus, identificējot nozīmīgākās problēmas, vērtējot to cēloņus, lai nonāktu līdz svarīgākajiem pretkorupcijas pasākumiem attiecīgajā jomā?

Vai citas institūcijas veic savas darbības izvērtējumu no korupcijas risku viedokļa vai arī paļaujas, ka to darīs KNAB? Piemēram, kura institūcija vērtē korupcijas riskus publiskajos iepirkumos?

Kā panākt, ka pretkorupcijas politikā līdzatbildību par korupcijas mazināšanu uzņemas arī citas valsts un pašvaldību institūcijas?

KNAB viens no uzdevumiem ir korupcijas novēršana un pretkorupcijas politikas izstrāde, tādēļ Birojam vienmēr būs noteicošā loma arī korupcijas novēršanas pasākumu plānošanā (un tā būtu jāuzlabo), taču svarīga ir arī citu institūciju iesaistīšanās, izrādot interesi un gatavību korupcijas mazināšanā. Pēdējo gadu pieredze liecina, ka citu institūciju gatavība iesaistīties, meklēt risinājumus korupcijas risku mazināšanā, ir zema. kas un kā to var mainīt?

Kā stiprināma pretkorupcijas politikas izpildes uzraudzība?

Pretkorupcijas politikas izpildes izvērtēšana ir KNAB atbildība, kas pēdējos gados buksējusi, būtiski aizkavējoties ziņojuma sagatavošanai (jauna plāna izstrāde, kamēr vecais nav novērtēts), līdz šim informatīvie ziņojumi pārsvarā skatīti tikai Ministru kabinetā, bet kādai būtu jābūt parlamentārai uzraudzībai šajā jomā, kur līdz šim komisijas tam reti pievērsušās?

Stratēģiska/ilgtermiņa plānošana: vai mēs zinām, ko vēlamies sasniegt pretkorupcijas politikā pēc 10 vai 20 gadiem?

Vai ir skaidrs, kurp Latvija virzās ar īstermiņa pretkorupcijas plānošanu, proti, kas ir vēlamā situācija, kādu vēlamies sasiegt korupcijas mazināšanā? Piemēram, kādam jābūt interešu konflikta novēršanas regulējumam, valsts amatpersonu darbības kontrolei?

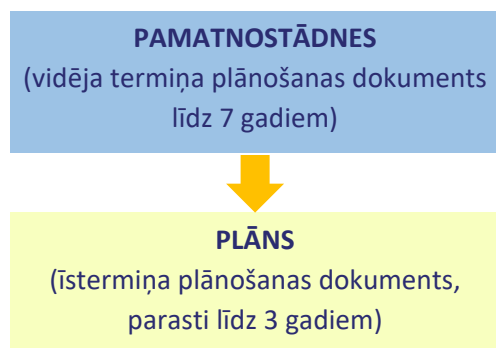
Vai Latvijai kopumā būtu noderīgi izstrādāt ilgtermiņa pretkorupcijas stratēģiju ar ilgtermiņa mērķiem? Kurām institūcijām būtu šādas stratēģijas izstrāde jāveic?

1. Pretkorupcijas politikas izstrāde pēdējos 10 gados

Par plānošanu atbildīgā institūcija

Atbilstoši plānošanas dokumentu hierarhijai, nozaru politikās jauni vidēja termiņa attīstības virzieni parasti tiek noteikti pamatnostādņēs, bet pamatnostādņu ieviešanai tiek izstrādāts plāns, kas ir īstermiņa politikas plānošanas dokuments, parasti trīs gadu periodam. Atsevišķos gadījumos pamatnostādņu vietā var izstrādāt tikai plānu un pamatnostādnes neizstrādāt (1.attēls).

1.attēls: plānošanas dokumentu hierarhija

Avots: <https://www.pkc.gov.lv/lv/attistibas-pretkorupcijas-politiku-veido-centrālās-valsts-planosana-latvija>

Latvijā par pretkorupcijas politikas plānošanas dokumentu izstrādi atbild Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, vadot plāna izstrādes procesu, kā arī lemjot par tajā iekļaujamajiem pasākumiem un koordinējot plānošanas dokumentos minēto institūciju sadarbību programmas izpildē.

Korupcijas mazināšana ir atkarīga ne vien no specializēto iestāžu darba, bet visu valsts pārvaldes institūciju iesaistes, veidojot no korupcijas brīvu vidi. Katrā valstī pretkorupcijas politikas veidošana atšķiras, jo atšķiras arī institucionālie risinājumi korupcijas mazināšanā – ne visur ir izveidotas pretkorupcijas iestādes. Biežāk pretkorupcijas politiku veido centrālās valsts pārvaldes atbildīgās institūcijas, piemēram, valdības centri, par tieslietu jomu atbildīgās ministrijas utt. Latvijai institucionāli līdzīgākā sistēma ir Lietuvā, kur arī darbojas specializētā pretkorupcijas iestāde – Īpašās izmeklēšanas dienests (turpmāk STT) līdzīgi KNAB Latvijā, šis pienākums ir sadalīts starp STT un Tieslietu ministriju (skat. 2.attēlu).

2.attēls: pretkorupcijas politikas dokumenti Lietuvā

Nacionālā Pretkorupcijas programma 2022. - 2033.gadam

National Anti-Corruption Agenda for 2022-2033

Nacionālais pretkorupcijas ieviešanas plāns 2023. - 2025.gadam.

Atbildīgās institūcijas:

- izstrādā Lietuvas Īpašās izmeklēšanas dienests (tai skaitā darba grupas ar iesaistītajām pusēm);
- izskata valdība;
- apstiprina Parlaments, kas uzrauga Programmas izpildi.

Atbildīgās institūcijas:

- izstrādā Tieslietu ministrija sadarbībā ar Lietuvas Īpašās izmeklēšanas dienestu (STT). TM sasauc darba grupas, izstrādā dokumenta tekstu.
- Plānu apstiprina un tā izpildes uzraudzību veic Valdība;
- Plāna ieviešanu koordinē STT.

Avots: Providus apkopotā informācija, tai skaitā , intervija ar Lietuvas STT pārstāvi 2023.gada 29.novembrī.

Kādēļ jautājums par atbildīgo iestādi pretkorupcijas politikas izstrādē ir svarīgs? Tādēļ, ka tam var būt būtiska ietekme uz to, cik efektīva ir pretkorupcijas politika gan no satura viedokļa (kas nodarbojas ar korupcijas risku analīzi, pasākumu izstrādi korupcijas mazināšanai), plānu izpildi, kā arī izpildes uzraudzību. Risinājumam ir arī ietekme uz to, cik atbildīgi par politikas izpildi izturas visas iesaistītās puses - vai tās izjūt pienākumu un līdzatbildību šajā ziņā, respektē atbildīgās institūcijas priekšlikumus utt. Galvenais ieguvums tam, ka pretkorupcijas politiku izstrādā specializēta pretkorupcijas iestāde ir pretkorupcijas kompetences koncentrēšana vienā iestādē, tai ir resursi, uzkrāti dati, zināšanas par korupcijas izplatību un, attiecīgi, nepieciešamajiem pasākumiem tās mazināšanai. Lielākais mīnuss – specializētā pretkorupcijas iestāde ir viena no valsts pārvaldes institūcijām un tā ir ļoti atkarīga no citu institūciju ieinteresētības sadarboties gan korupcijas riska jomu identificēšanā, gan pasākumu ieviešanā to mazināšanai. Jebkurā no pieejām, pretkorupcijas politikas efektivitāte ir atkarīga arī no tā, cik nozīmīga šī joma ir politiskajām amatpersonām, proti, vai politiskā līmenī notiek uzraudzība par politikas izpildi.

Pretkorupcijas politikas izstrādes un ieviešanas politiskā uzraudzība

Politiskā uzraudzība pār pretkorupcijas politiku Latvijā ir bijusi ļoti vāja, jo atskaitīšanās par plānu izpildi notiek galvenokārt Ministru kabinetā, kur tiek izskatīti KNAB sagatavotie ziņojumi, taču cik plašas būs diskusijas par tiem, atkarīgs no politiskās ieinteresētības šajā jautājumā. Atšķirībā no Lietuvas, Latvijā pretkorupcijas plānošanas dokumenti netiek apstiprināti Saeimā un Saeimas pēdējie vairāki sasaukumi nav uzņēmušies aktīvu lomu tās uzraudzībā. Pēdējo gadu pieredze rāda, ka Saeimas Aizsardzības, Iekšlietu un korupcijas novēršanas komisija šim nav pievērsusi uzmanību [2], taču 2023.gada 14.martā KNAPP tika pārrunāts ar Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas deputātiem, kur diskusijas pamatjautājums bija par korupcijas risku mazināšanu publiskajos iepirkumos [3].

Pretkorupcijas politikas plānošanas periods

Pretkorupcijas politikas plānošanas dokumentu izstrāde pēdējo desmit gadu laikā ir bijusi nevienmērīga: izstrādātas pamatnostādnes, bet nav izstrādāts plāns (2015-2020. gads) vai izstrādāts plāns, taču nav izstrādātas pamatnostādnes (2023-2025.gads). 3.attēlā apkopoti pēdējā divdesmitgadē izstrādātie politikas plānošanas dokumenti un to ieviešanas ziņojumi. Taču nav izstrādāti stratēģiski dokumenti, kas plānoti ilgākam laika termiņam, ļaujot ieraudzīt tālejošākus mērķus, nozīmīgākas sistēmiskas pārmaiņas. Nacionālajā attīstības plānā 2021.-2027. šī joma minēta vispārīgi un ilgtermiņa pretkorupcijas redzējuma deficītu nerisina. Tādēļ īstermiņa dokumenta mērķi parasti nav tādi, kas saistīti ar nozīmīgām sistēmiskām pārmaiņām, jo tādas trīs gadu termiņā reti kad var panākt.

Atšķirībā no Lietuvas, kur nesen apstiprināta stratēģija 12 gadu periodam, tai skaitā, reaģējot uz ārējās vides pārmaiņām – karadarību Ukrainā, Latvijai šāda ilgtermiņa plānošanas dokumenta pretkorupcijas jomā nav bijis. Līdz šim arī nav izskanējuši skaidri argumenti, kādēļ plānošanas process kopumā ir bijis tik mainīgs (pamatnostādnes vs plāns) – vai tam ir kāds pamatojums vai tā vienkārši atbildīgās iestādes inerce. Stratēģiskam ilgtermiņa dokumentam pieprasījumam būtu jānāk no politiķiem – Ministru prezidenta vai arī Saeimas deputātiem.

[2] Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāns 2023. – 2025.gadam 14.Saeimas sasaukuma laikā līdz šim atsevišķi Aizsardzības, Iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijā netika apspriests. KNAB jautājumi šajā laika posmā šajā komisijā ir bijuši četras reizes: divas reizes par KNAB plānoto budžetu 2023.gadam (07.03.2023.) un attiecīgi 2024.gadam (14.11.2023.), vienu reizi par KNAB 2022.gada darbības rezultātiem un 2023.gada prioritātēm (28.02.2023.), kā arī viena slēgta izbraukuma sēde KNAB birojā (11.10.2023.).

[3] Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas 2023.gada 14.marta sēdes ieraksts un protokols pieejams šeit: <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/FE8D884COCFBF7E6C225896D002EF6CE?OpenDocument&revCat=14|Valsts%20p%C4%81rvaldes%20un%20pa%C5%A1vd%C4%ABbas%20komisija>

3.attēls: Pretkorupcijas politikas plānošanas dokumenti (2004-2025)

Darbības termiņš	Pamatnostādnes	Plāns	Izpildes izvērtējums
2023 - 2025	<i>Atsevišķi nav izstrādāts</i>	Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāns 2023.- 2025.gadam.	KNAB atbildība ir 4 mēnešu laikā pēc šī Plāna termiņa beigām sagatavot informatīvo ziņojumu par plāna īstenošanas novērtējumu.
2015 - 2020	Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādnes 2015. – 2020. gadam	<i>Atsevišķi netika izstrādāts</i>	<ul style="list-style-type: none"> 10.08.2020. Informatīvais ziņojums "Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015.–2020.gadam īstenošanas 2015.–2018.gadā starpposma novērtējumu" Informatīvais ziņojums "Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015. – 2020. gadam īstenošanas ietekmes gala novērtējumu" (iekļauta informācija arī par 2021., 2022.gadu). 2022.gada jūlijā to apstiprinājis MP K.Kariņš, MK netika skatīts.
2009 - 2013	Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādnes 2009. – 2013.gadam.	Korupcijas novēršanas un apkarošanas programma 2009. – 2013.gadam.	<ul style="list-style-type: none"> 18.07.2014. Informatīvais ziņojums Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2009.-2013.gadam un programmas īstenošanu."
2004 - 2008	Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts stratēģijas pamatnostādnes 2004. – 2008.gadam.	Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programma 2004.- 2008.gadam	<ul style="list-style-type: none"> 22.12.2005. Informatīvais ziņojums par Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmas 2004.-2008.gadam īstenošanu (par periodu no Programmas apstiprināšanas 2004.gada 3.augustā līdz 2005. gada 31.oktobrim) 24.01.2007. Informatīvais ziņojums par Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmas 2004.-2008.gadam īstenošanu (no 2005.gada 1.novembra līdz 2006. gada 31.oktobrim) 18.03.2008. Informatīvais ziņojums par Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmas 2004.-2008.gadam īstenošanu (no 2006.gada 1.novembra līdz 2007. gada 31.oktobrim) 02.04.2009. Informatīvais ziņojums "Valsts politikas īstenošana korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā 2004.-2008.gadā" (visā Valsts programmas īstenošanas laikā no 2004.gada līdz 2008.gadam + pārskats par paveikto pēdējā atskaites periodā 2007.gada 1.novembra līdz 2008. gada 31.oktobrim)

Avots: Provedus apkopotā informācija.

Līdz šim ilgākam laika periodam par pieciem gadiem pretkorupcijas jomā redzējums nav bijis izstrādāts un tā bijusi paša KNAB izvēle lemt par to, kāda veida dokuments nākamajam plānošanas posmam tiek izstrādāts, tai skaitā, kas būs sasniedzamie mērķi. Piemēram, KNAPP 2023–2025, kas ir īstermiņa plāna ievadā vienā teikumā minēts, ka "pretkorupcijas pasākumu plānā saglabāts iepriekš Pamatnostādnēs definētais korupcijas novēršanas un apkarošanas kurss, proti, galvenie mērķi un rīcības virzieni, taču vienlaikus tas ietver jaunu uzdevumu kopumu publiskas personas institūcijām, elastīgi reaģējot un pielāgojoties aktuālajām norisēm un problēmsituācijām sabiedrībā, tiesību normu piemērošanas problemātikai." Pārņemtās prioritātes atspoguļotas 4.attēlā. Grūti novērtēt, vai 4.attēlā atspoguļoto prioritāšu pārņemšana ir rūpīgas analīzes rezultāts vai inerces rezultāts.

4.attēls: Pamatnostādnēs (2015-2020) izvirzītās korupcijas novēršanas un apkarošanas politikas prioritātes, kas ir pamatā arī KNAPP 2023-2025

Prioritātes:

- 1)** pārorientēt pretkorupcijas un krāpšanas apkarošanas politiku no ārējās kontroles, ko realizē kontroles institūcijas, uz resoru un institūciju iekšējo kontroli;
- 2)** panākt atklātumu publiskās pārvaldes cilvēkresursu atlasē un ētiska, motivēta, kompetenta personāla nodrošināšanu visā publiskajā pārvaldē un tiesu varā;
- 3)** veicināt sabiedrības tolerances pret korupciju mazināšanos un sabiedrības līdzdalību politikas veidošanas procesā;
- 4)** īstenot korupcijas un krāpšanas ierobežošanas pasākumus privātajā sektorā.

Ņemot vērā to, ka KNAPP 2023–2025 izstrādes laikā vēl nebija pabeigts iepriekšējā perioda izvērtējums, tad objektīvi ir sarežģīt izvērtēt, kas ir prioritātes nākamajam plānošanas periodam. Papildus, ja atbildīgā iestāde nenāk ar iniciatīvu diskusijai par nākamā perioda mērķiem, kā arī šāda iniciatīva nenāk no valsts augstākajām amatpersonām, pastāv risks turpināt inertu un birorkātisku politikas plānošanu, kas laika gaitā arī atspoguļojas dažādos korupcijas mērījumos, kas uzrāda stagnējošu ainu vai ļoti lēnus un nelielus uzlabojumus. Nav novērtots, ka šie plānošanas dokumenti to starplaikā grozīti, proti, ka tie reaģētu uz ārējās vides pārmaiņām, piemēram, vai un kā Krievijas pilna mēroga iebrukums Ukrainā ir ietekmējis pretkorupcijas jomu, kas būtu viena nepārprotama pazīme, ka plānošanas dokumenti ir "dzīvi", proti, iestādes tos uztver kā savas darbības plānošanas pamatu.

Plānošanas procesa pārrāvumi

Pēdējo gadu pieredze parāda, ka pretkorupcijas politikas plānošanas process buksē – veidojas pārrāvumi starp pamatnostādnēm un plānu, nespējot laikā izstrādāt nākamā perioda plānošanas dokumentu:

- KNAPP 2023–2025 tika izstrādāts ar divu gadu nokavēšanos;
- Informatīvais ziņojums "Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015. – 2020. gadam īstenošanas ietekmes gala novērtējumu" aizkavējās par nepilnu pusotru gadu.

Papildus tam, 3.attēlā redzams, ka kopumā atskaitīšanās par paveikto pretkorupcijas politikas izpildē laika gaitā ir palikusi retāka, proti, retāk tiek ziņots par starprezultātiem. Pie apstākļiem, kur nav novērojama arī pietiekami aktīva augstāko amatpersonu interese par pretkorupcijas politikas ieviešanu, šāda veida dokumentu nozīme kopumā mazinās.

2. Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāna 2023. - 2025. gadam izstrāde un pieņemšana

Plāna izstrāde

Plānošanas loģika paredz izvērtēt plānošanas dokumenta rezultātīvo rādītāju sasniegšanu, lai izvērtētu, cik lielā mērā ir izdevies stiprināt pretkorupcijas politiku un, izrietoši, nospraustu jaunus mērķus nākamajam plānošanas periodam. KNAB Informatīvais ziņojums par Pamatnostādņu 2015-2020.gadam izpildi tika apstiprināts pusotru gadu pēc noteiktā termiņa [4] un brīdī, kad KNAPP 2023-2025 jau bija apspriešanās, attiecīgi, vēl nebija publiski zināmi iepriekšējā plānošanas perioda rezultāti.

KNAPP 2023-2025 izstrādes gaita īsi ieskicēta 5. attēlā, tajā redzams, ka kopumā institūcijas un nevalstiskās organizācijas aktīvi reaģējušas uz Plāna projektā iesniegtajiem pasākumiem. To saskaņošana noritēja gausi. Izziņas un šī pārskata autore pieredze, piedaloties saskaņošanas sanāsmēs, liecina, ka biežāk nesaskaņošanas iemesls ir bija vienprātības trūkums par to, vai par Plāna projektā paredzēto pasākumu galvenā atbildīgā institūcija ir KNAB vai cita valsts institūcija. Atsevišķos gadījumos nesakrita viedokļi par iekļautajām aktivitātēm. Plāns apstiprināšanai Ministru kabinetā 2023.gada 11.martā nonāca ar 2 nesaskaņotiem pasākumiem, kas tika skatīti Ministru kabineta sēdes laikā, panākot vienošanos starp KNAB un Finanšu ministriju.

5.attēls: Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāna 2023.-2025.gadam apstiprināšana

	Būtiskākie izstrādes un apstiprināšanas posmi	Papildinformācija
2021	2021. gada 30. marts – 23.aprīlis - publiskā apspriešana Pretkorupcijas pasākumu plāna pilnveidei	Dokumenta nosaukums tobrīd "Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāns 2021.-2024.gadam"
	2021. gada 14.aprīlis – Plāna projekta apspriešana KNAB Sabiedriski konsultatīvajā padomē	
	2021. gada 14.maijs un 17.maijs – KNAB sanāksme par iesniegtajiem priekšlikumiem (kopā 29 priekšlikumi)	
	2021. gada 1.jūlijs – KNAPP projekts izsludināts Valsts sekretāru sanāsmē	Saņemti 62 iebildumi un 33 priekšlikumi no 16 institūcijām
2022	2022. oktobris (5 sanāksmes kopā) saskaņošanas sanāksmes par iesniegtajiem priekšlikumiem	
	2022. decembris – atkārtota priekšlikumu iesniegšana KNAPP projektam	Atkārtotā saskaņošanā saņemti 28 iebildumi .un 29 priekšlikumi
2023	2023. 19. janvāris – KNAPP projekts izskatīts VSS	
	2023. 11.aprīlis – Ministru kabinets apstiprina KNAPP	Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāns 2023.-2025.gadam"

Avots: Provedus apkopotā informācija.

[4] KNAB iesniedza Informatīvo ziņojumu Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015.-2020. gadam īstenošanas ietekmes gala novērtējumu 2022.gada 4.jūlijā, bet Ministru kabineta rīkojumā bija noteikts, ka šāds ziņojums jāsapagatavo līdz 2021.gada 1.novembrim.

Plāna tvērums

Kā jau minēts, KNAPP 2023-2025 tika pārņemtas 4 prioritātes (4.attēls), kas noteiktas iepriekšējā perioda Pamatnostādņēs. Salīdzinot iepriekšējā perioda Pamatnostādnes un jauno Plānu, redzams, ka KNAPP 2023- 2025 apakšmērķu skaits ir samazināts, formulēts visaptveroši, tajā vairs atsevišķi netiek iekļauti mērķi, kas saistīti ar korupcijas apkarošanu vai korupcijas lietu iztiesāšanu (6.attēls), tie risināti citos dokumentos.

6.attēls: pretkorupcijas pasākumu mērķi 2015 - 2020 un 2023 - 2025 gadu periodam

Plānošanas dokuments	KNAPP 2023-2025	Pamatnostādnes 2015-2020
Apakšmērķi	1. apakšmērķis: Nodrošināt tādu publiskās pārvaldes cilvēkresursu vadības politiku, kas izslēdz motivāciju koruptīvai rīcībai	1.apakšmērķis. Uzlabot politisko partiju un to apvienību finansiālās darbības kontroli.
	2. apakšmērķis: Izveidot un uzlabot tādu autonomi un pastāvīgi darbojošos iekšējās kontroles sistēmu, kas maksimāli ierobežo korupcijas rašanās un finanšu līdzekļu, tai skaitā ES un citu ārvalstu finanšu līdzekļu, izkrāpšanas iespējas valsts, pašvaldību vai privātajā sektorā	2.apakšmērķis. Nodrošināt lietderīgu un likumīgu rīcību ar valsts un pašvaldību mantu, tai skaitā ES un citu starptautisko organizāciju, kā arī ārvalstu piešķirtā finansējuma izlietošanu.
	3. apakšmērķis: Mazināt sabiedrības toleranci pret korupciju	3.apakšmērķis. Ierobežot valsts amatpersonu rīcību interešu konflikta situācijās, kā arī ierobežot valsts amatpersonu iespējas legalizēt nelikumīgi iegūtos ienākumus.
	4. apakšmērķis: Nodrošināt soda par likumpārkāpumiem, kas saistīti ar dienesta ļaunprātībām un uzticētās varas nelikumīgu izmantošanu, neizbēgamību	4.apakšmērķis. Pilnveidot iekšējās pretkorupcijas sistēmas un stiprināt ētiskumu valsts un pašvaldību iestādēs, pilnveidot valsts amatpersonu zināšanas par korupcijas novēršanas prasībām.
	5. apakšmērķis: Ierobežot naudas varu politikā	5.apakšmērķis. Mazināt iedzīvotāju toleranci pret korupciju, nostiprināt izpratni par korupcijas nepieļaujamību un tās negatīvajām sekām
		6.apakšmērķis. Nostiprināt labas pārvaldības principu valsts un pašvaldību darbībā.
		7.apakšmērķis. Nodrošināt savlaicīgu un kvalitatīvu lietu izskatīšanu tiesās
		8.apakšmērķis. Pilnveidot noziedzīgu nodarījumu valsts institūciju dienestā apkarošanas iespējas, uzlabot tiesu praksi krimināllietās par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā.
Pasākumu skaits	49	112

Avots: Providus apkopojums.

Novēršanas bet vai apkarošanas plāns - sadrumstalotība

Plānā minēts, ka tajā nav iekļauti tādi pasākumi, kas jau ietverti citos plānos, tādēļ KNAB izvēlējies pieeju šajā plānošanas dokumentā apakšmērķus attiecībā uz korupcijas apkarošanu nenoteikt, jo veicamie pasākumi šajā jomā noteikti citos dokumentos [7]. Tādējādi var secināt, ka Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāns 2023. – 2025.gadam satur tikai daļēji atbilst dokumenta nosaukumam, jo apkarošanas joma Plānā nav skarta. Līdzīgi arī citi nozīmīgi pasākumi risināti citos dokumentos. Tas ir arī diskusijas jautājums, vai šāda pieeja galvenajā pretkorupcijas politikas plānošanas dokumentā sevi attaisno, jo pretkorupcijas plānošanas "jumta dokumentā" nav būtiskas pretkorupcijas sistēmas daļas – analīzes par līdzšinējo praksi, korupcijas apkarošanas rādītājiem, galvenajiem izaicinājumiem, kā arī nepieciešamajiem uzlabojumiem. Tāpat nav zināms, vai dažādos dokumentos ietvertie pasākumi kopumā veido sistēmisku pieeju korupcijas apkarošanas uzlabošanā (vai risina svarīgāko, kā tiek uzraudzīta to ieviešana, kādi termiņi utt.) un visbeidzot – vai kāds uzrauga "kopējo bildi", kas zīmejas dažādos plānos.

Plāna pasākumi

No kopumā 49 pasākumiem, kas ietverti Plānā, daļa jau tā apstiprināšanas brīdī bija izpildīti (6,5 pasākumi no 49), bet aptuveni piektā daļa no visiem pasākumiem ir tādi, kuri tiek izpildīti pastāvīgi (10 pasākumi no 49). Tādējādi aptuveni trešā daļa no aktivitātēm līdz ar to nav saistītas ar jauniem pasākumiem pretkorupcijas jomā 2023. – 2025.gadam.

Kopumā lielākais pasākumu skaits paredzēts uz 1. un 2. apakšmērķu sasniegšanu – par Interesu konflikta novēršanas likuma normu pilnveidi, skaidrošanu (10 pasākumi), kā arī leksējās kontroles sistēmas pilnveidi (7 pasākumi). Mazākais – viens pasākums (uz Plāna apstiprināšanas brīdi jau teju izpildīts) attiecas uz sabiedrības līdzdalību politikas veidošanas procesā veicināšanu.

Šī diskusiju dokumenta ietvaros nav iespējams veikt tik padziļinātu analīzi par to, cik lielā mērā Plāns aptver būtiskākos sistēmiskos jautājumus tuvākajiem gadiem, kā arī, cik lielā mērā Plānā iekļautie pasākumi ir izturējuši šādu vērtēšanas sietu – kādus sistēmiskus uzlabojumus to ieviešana dos korupcijas mazināšanai [6]. Šādam izvērtējumam būtu jābūt svarīgam posmam, izstrādājot plānu, lai prioritizētu tajā iekļaujamos pasākumus, "trāpītu" īstajās vietās. Taču, lai gūtu vismaz aptuveni priekšstatu par to, vai attaisnojas pieeja, ka šajā plānā netiek iekļauti detalizēti citi pasākumi, pat ja tie ir ļoti būtiski no korupcijas risku viedokļa, kā arī, ko tas varētu nozīmēt attiecībā uz plāna izpildes izvērtējumu, tika izvēlēta viena joma – publisko iepirkumu sistēma un korupcijas risku mazināšana tajā, vērtējot, cik lielā mērā šis Plāns to skar un ko iecerēts sasniegt šajā jomā.

[5] Piemēram, Noziedzības novēršanas padomes rīcības plāns laikposmam no 2021. līdz 2026. gadam, sk.: <https://www.tm.gov.lv/lv/media/7695/download>, VK lietderības revīzijā "Noziedzīgu nodarījumu ekonomikas un finanšu jomā izmeklēšanas un iztiesāšanas efektivitāte" ietverto priekšlikumu ieviešanas plāns, sk.: <https://www.tm.gov.lv/lv/media/7328/download>

[6] Dažu pasākumu iekļaušana Plānā raisa jautājumu par to, cik nozīmīgu problēmu pasākums risina. Piemēram, 4.apakšmērķa ("Nodrošināt soda par likumpārkāpumiem, kas saistīti ar dienesta ļaunprātībām un uzticētās varas nelikumīgu izmantošanu, neizbēgamību") viens no pasākumiem ir "Apzinot starptautisko pieredzi un iepriekš veiktu starptautisku pētījumu metodoloģiju, noskaidrot iespējamo saistību starp personas dzimumu un tās gatavību iesaistīties koruptīvās darbībās Latvijā".

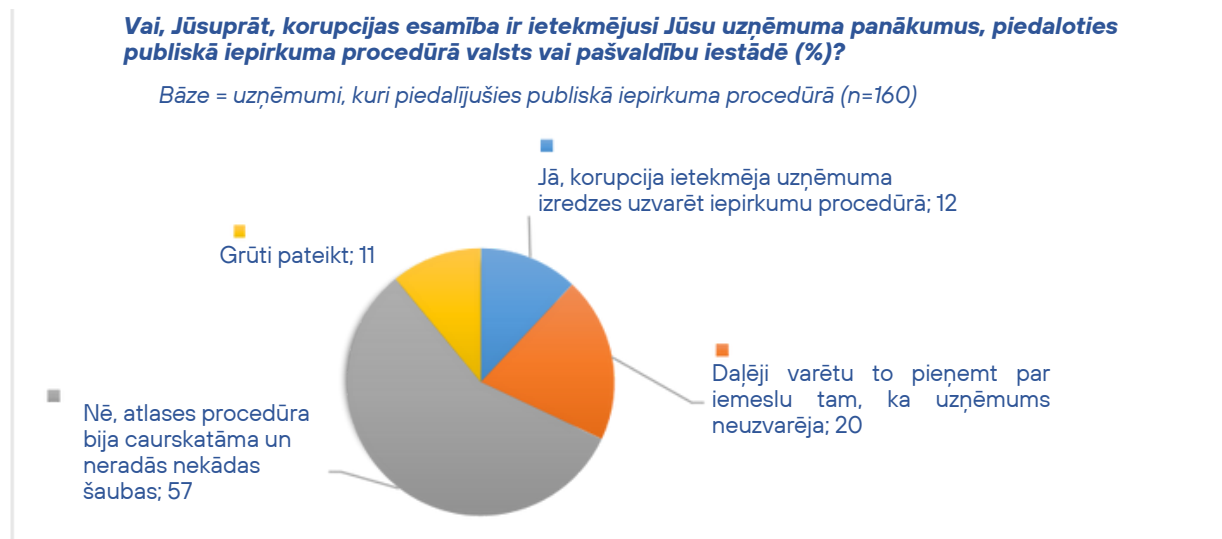
3. Vai Pretkorupcijas pasākumu plāns trāpa “sāpīgākajās” vietās: publisko iepirkumu piemērs

Dati par korupciju publiskajos iepirkumos uzrāda ilgstošas problēmas

Sabiedrībai un uzņēmējiem publisko iepirkumu joma ir viena no augsta korupcijas riska jomām. 2021.gada sabiedriskās domas aptaujā 89% no aptaujātajiem respondentiem to norādījuši kā otro svarīgāko jomu, kur būtu jārikojas, lai mazinātu korupcijas izplatību valstī [7]. Aptuveni trešdaļa uzņēmēju, kas 2021.gadā aptaujāti, norāda, ka, lai mazinātu korupciju valsts un pašvaldības iestādēs būtu jāsakārto iepirkumu norisi, proti, visiem jāizvirza godīgi nosacījumi [8].

No 421 uzņēmuma, kas 2021.gadā aptaujāti, 160 uzņēmumiem bija pieredze ar dalību valsts vai pašvaldību publiskajos iepirkumos. Šī uzņēmēju daļa norāda, ka 12 % gadījumu uzņēmuma uzvaru publiskajā iepirkumu procedūrā ietekmējusi korupcija, 20 % uzņēmēju pieļauj, ka tas ir bijis iemesls, kādēļ viņu pārstāvētais uzņēmums nav uzvarējis iepirkumā, vēl 11% grūti pateikt, vai un kā korupcijas esamība ietekmējusi viņu pārstāvētā uzņēmuma panākumus, piedaloties publiskā iepirkuma procedūrā (7.attēls).

7.attēls: Uzņēmēju saskarsme ar korupciju publiskajos iepirkumos (2021)

Avots: KNAB pasūtītā uzņēmēju aptauja, ko veicis Tirgus un sociālo pētījumu centrs “Latvijas fakti” 2021.gadā, aptaujājot 421 uzņēmumu pārstāvjus, laika periods no 08.02.2021.-23.02.2021.

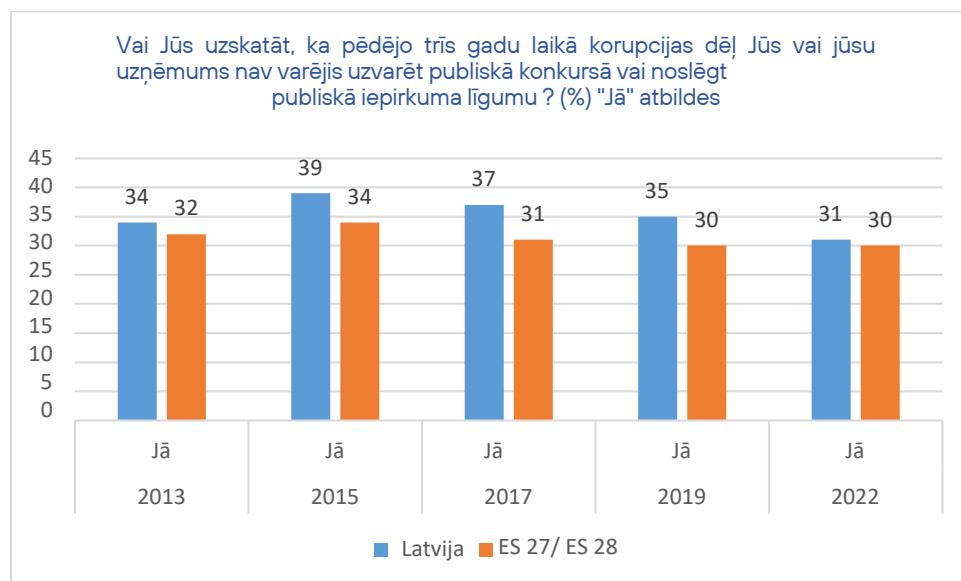
Kopumā, nedaudz vairāk kā pusei – 57% no aptaujātajiem uzņēmumiem, kuri piedalījušies publiskā iepirkuma procedūrā, tā šķitusi caurskatāma un nav radījusi nekādas šaubas. Uzņēmēju biežāk norādītie koruptīvie apstākļi bija sekojoši: 1) iepirkumu procedūrās atlatē kritēriji bija pielāgoti vienam konkrētam uzņēmumam (35%), 2) iepirkuma procedūra bija pārāk birokrātiska, jo iekļāva

[7] Sabiedriskās domas aptauja “Attieksme pret korupciju Latvijā” 2021.gada februāris, izlase – 1001 respondents visa Latvijā. Tirgus un sociālo pētījumu centrs “Latvijas fakti”.

[8] Uzņēmēju aptauja, kurā aptaujāti 421 uzņēmuma (juridisku personu), kas veic saimniecisko darbību Latvijas teritorijā, pārstāvji. Aptauju veica Tirgus un sociālo pētījumu centrs “Latvijas fakti”, Aptauja tika veikta, izmantojot kombinētu datu ieguves metodi: CAWI (tiešsaistes) un CATI (datorizētas telefonintervijas), aptauja notikusi 08.02.2021. –23.02.2021.

nevajadzīgas formālas prasības (28%), 3) iepirkuma procedūras kritēriji bija neskaidri formulēti (23%) [9]. Eiroparometra dati parāda, ka Latvijai teju desmit gadu laikā nav izdevies panākt būtiskas izmaiņas uzņēmēju vērtējumā par korupciju publiskajos iepirkumos (8.attēls). 2013.gadā 34 % uzņēmēju uzskatīja, ka pēdējo trīs gadu laikā korupcijas dēļ uzņēmums nav varējis uzvarēt publiskajā iepirkumā, bet 2022.gadā tā domāja 31% aptaujāto uzņēmēju. Jānorāda, ka Latvijas dati ir tikai nedaudz sliktāki par vidējo situāciju Eiropas Savienībā.

8.attēls: Latvijas uzņēmēju vērtējums par korupciju publiskajos iepirkumos (2013-2022)

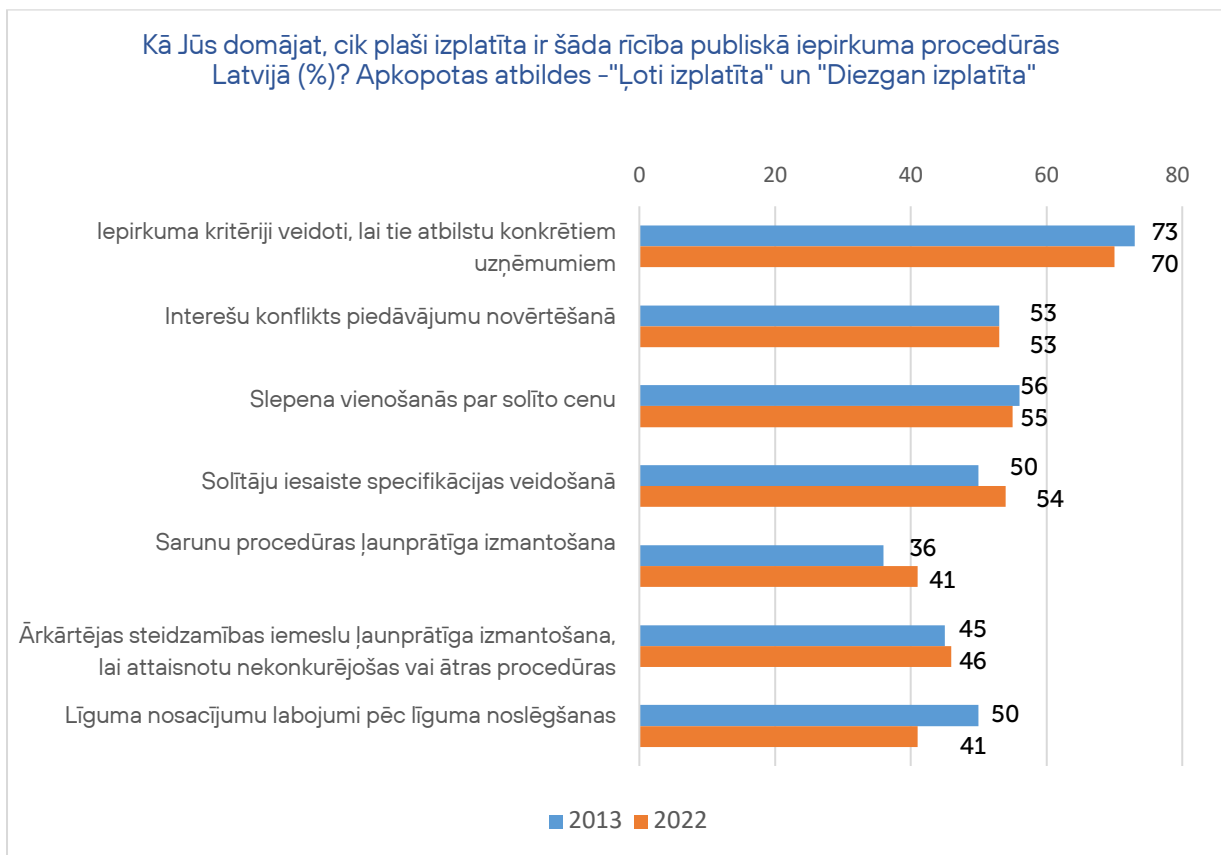
Avots: Eiroparometra Zibensaptaujas "Uzņēmējdarbība un korupcija", 2014, 2015, 2017, 2019, 2023.gads.

Eiroparometra aptaujā uzņēmējiem vaicāts par dažādām iespējamām korupcijas izpausmēm publiskajos iepirkumos. Starp tām, Latvijas uzņēmēji kā biežākās norādījuši sekojošas: publisko iepirkumu pielāgošana noteiktam uzvarētājam – tam 2022.gadā piekrita 70 % aptaujāto uzņēmēju (9.attēls). Aptuveni puse no aptaujātajiem piekrīt, ka tā ir slepena vienošanās par iepirkuma cenu (55%), solītāju iesaistīšana iepirkuma specifikācijas izstrādāšanā (54%), kā arī interešu konflikts iepirkumu vērtēšanā (53%).

Apkopotie dati liecina, ka deviņu gadu laikā tikai vienā no korupcijas izpausmēm, kādas ietvertas uzņēmēju aptaujā, ir vērojami uzlabojumi, proti, uzlabojusies situācija attiecībā uz līguma nosacījumu labojumiem pēc līguma noslēgšanas, ar ko uzņēmēji 2022.gadā novērtējuši kā zemāku, salīdzinot ar situāciju 2013.gadā. Pārējās korupcijas risku kategorijās dati uzrāda stagnēšanu vai pat pasliktināšanos.

[9] Turpat.

9.attēls: Uzņēmēju vērtējums par dažādām koruptīvām rīcībām publiskā iepirkuma procedūrās (2013- 2022)

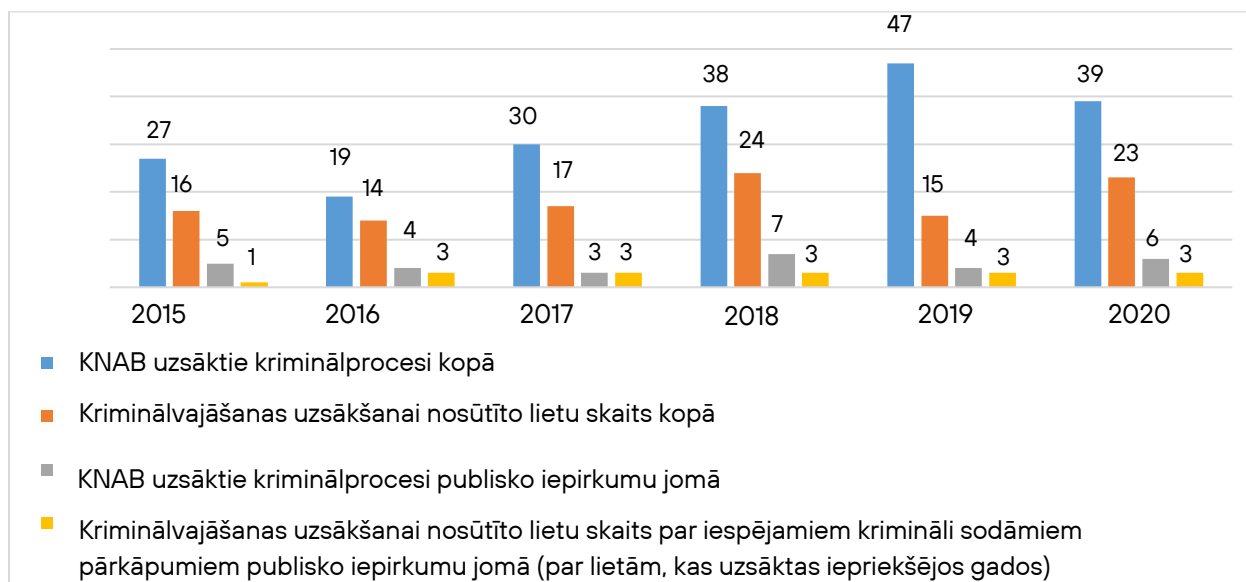

Avots: Provedus apkopotie dati no Eurobarometra Zibensaptaujas "Uzņēmējdarbība un korupcija", 2013, 2022.gads.

Neskatoties uz kritiskajiem uzņēmēju viedokļiem par korupcijas izplatību publiskajos iepirkumos, KNAB statistika par kriminālprocesiem, kas uzsākti saistībā ar publiskajiem iepirkumiem, neuzrāda, ka šādu lietu būtu daudz – vidēji gadā tās ir 4-5 lietas laika posmā no 2015. gada līdz 2020.gadam (10.attēls). KNAB ir pamanījis tendenci, ka korupcijas lietu skaits ir būtiski mazāks, nekā uzrāda dažādi pētījumi par iespējamu korupcijas izplatību publiskajos iepirkumos un interpretē to sekojoši: "Secināms, ka šo konstatēto iespējamo pārkāpumu īpatsvars nav bijis būtisks attiecībā pret visiem KNAB uzsāktajiem vai kriminālvajāšanai nosūtītajiem kriminālprocesiem noteiktajā laika periodā [2015-2022]. Tas, savukārt, norāda uz iespējamu uzņēmēju neziņošanu par tiem zināmiem korupcija gadījumiem publisko iepirkumu jomā." [10]

[10] Informatīvais ziņojums "Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015.2020. gadam īstenošanas ietekmes gala novērtējumu".

9.attēls: KNAB uzsāktie kriminālprocesi publisko iepirkumu jomā un kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīto lietu skaits par iespējamiem sodāmiem pārkāpumiem publisko iepirkumu jomā (2015-2020)

Avots: Informatīvais ziņojums "Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2015.2020. gadam īstenošanas ietekmes gala novērtējumu".

Ko paredz KNAPP 2023-2025 par korupcijas risku mazināšanu publiskajos iepirkumos?

KNAPP 2023-2025 korupcijas risku mazināšana publiskajos iepirkumos kā atsevišķs apakšmērķis nav noteikta. Korupcijas riski publiskajos iepirkumos kopumā šajā plānā nav analizēti, izteikti vien atsevišķi apgalvojumi, ka riski saglabājas augsti, tai skaitā, Covid 19 pandēmijas ietekmē riski korupcijai publiskajos iepirkumos varētu pieaugt. Plānā attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem iekļauti **trīs pasākumi**:

1) pilnveidot interešu konflikta pārbaudi publiskajos iepirkumos, ar mērķi līdz 2025.gada vidum izstrādāt tehnisko risinājumu interešu konflikta pārbaudei Elektronisko iepirkumu sistēmā, kas ļautu fiksēt saistību starp iepirkuma procedūras dokumentu sagatavotāju, iepirkuma komisijas locekli, ekspertu ar kandidātu vai pretendentu, izmantojot VID un PMLP datubāzēs pieejamo informāciju. (Galvenās atbildīgās institūcijas ir vairākas: Valsts reģionālās attīstības aģentūra, Pilsonības migrācijas lietu pārvalde, Uzņēmumu reģistrs, Valsts ieņēmumu dienests, Finanšu ministrija.)

2) Nodrošināt caurskatāmību un atklātību informācijai par visām publiskas personas institūciju veiktajām iegādēm un rakstiski noslēgtajiem publiskajiem būvdarbu, piegādes un pakalpojumu līgumiem "zemsliedzīgā iepirkumos". Pasākums paredz līdz 2024.gada vidum nevis ieviest caurskatāmību un publicēt informāciju par šādiem iepirkumiem, bet gan pagaidām vēl tikai vērtēt iespēju Elektronisko iepirkumu sistēmā nodrošināt informācijas publicēšanu publiskas personas institūciju veiktajām iegādēm un rakstiski noslēgtajiem publiskajiem būvdarbu, piegādes un pakalpojumu līgumiem, kā arī izvērtēta normatīvā regulējuma grozījumu nepieciešamība. (Galvenās atbildīgās institūcijas ir Finanšu ministrija un Iepirkumu uzraudzības birojs, bet Valsts reģionālās attīstības aģentūra un KNAB ir līdzatbildīgās.)

3) Trīs izglītojoši pasākumi, kā arī izglītojoši materiāli privātajam sektoram līdz 2024.gada vidum, stiprinot privātā sektora pārstāvju spēju atpažīt iespējamu prettiesisku darbību pazīmes publisko iepirkumu procedūru norisē, vairot zināšanas par ziņošanas iespējām kompetentajām institūcijām. (Galvenās atbildīgās institūcijas ir trīs: Iepirkumu uzraudzības birojs, Konkurences padome un KNAB).

KNAPP 2023–2025 norādīts, ka Plānā netiek dublēti tādi pasākumi un uzdevumi korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā, kas ir iekļauti citu institūciju izstrādātajos politikas plānošanas dokumentos. Tas attiecas arī uz publiskajiem iepirkumiem, KNAPP minēts, ka korupcijas mazināšanai publiskajos iepirkumos pasākumi jau noteikti **Rīcības plānā publisko iepirkumu sistēmas uzlabošanai** [11], kas Ministru kabinetā apstiprināts 2020.gada 11.februārī [12].

Minētajā Rīcības plānā iekļauti 14 pasākumi, kam potenciāli varētu būt pozitīva ietekme arī uz korupcijas mazināšanu publiskajos iepirkumos ilgtermiņā. Piemēram, starp pasākumiem ir šādi: metodiskā materiālu izstrāde kvalifikācijas prasību noteikšanai, kas novērstu nepamatotu prasību izvirzīšanu iepirkumu procedūrās; izvērtēta ārvalstu prakse un ieguvumi no iepirkumu centralizēšanas; iepirkumu komisijas locekļu kvalifikācijas celšana; informācijas par publisko iepirkumu līgumiem pieejamības pilnveidošana; kandidātu un pretendentu izslēgšanas nosacījumu izslēgšanas pilnveidošana utt. Šajā Rīcības plānā biežāk par pasākumu ieviešanu atbildīgas ir Iepirkumu uzraudzības birojs, Ekonomikas ministrija, Konkurences padome. KNAB atbildībā ir tikai viens no pasākumiem – izvērtēt iespēju un iesniegt informatīvo ziņojumu Ministru kabinetam par iespēju noteikt valsts amatpersonas statusu publiskā sektora sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkuma komisijas locekļiem.

Jānorāda, ka ne KNAPP 2023–2025, ne arī Rīcības plāns nesniedz datus balstītu analīzi par to, kas ir nozīmīgākie korupcijas riski publiskajos iepirkumos šajā brīdī. Eurobarometra mērījumos uzrādās konkrētas problēmas publiskajos iepirkumos, taču nav zināms, vai atbildīgo institūciju dati, piemēram, par sūdzībām, pārkāpumiem šajā jomā, apstiprina aptaujās izteikto vērtējumu.

Katrā ziņā, galvenajam pretkorupcijas politikas dokumentam būtu jāsniedz koncentrēts, taču paskaidrojošs ieskats tajā, kas ir risināmie jautājumi, lai korupcijas iespējamība publiskajos iepirkumos tiktu samazināta līdz minimumam. Tas ļautu arī pēc KNAPP 2023–2025 vai Rīcības plāna termiņa beigām nevis uzskaitīt paveiktos pasākumus, bet vērtēt reālās pārmaiņas.

[11] Pieejams šeit: <https://likumi.lv/ta/id/312539-par-ricibas-planu-publisko-iepirkumu-sistemas-uzlabosanai>

[12] Ministru kabineta 2020.gada 11.februārī izdotais rīkojums Nr. 49 "Par Rīcības plānu publisko iepirkumu sistēmas uzlabošanai".

Kurš pieskata korupcijas riskus publiskajos iepirkumos?

Būtiski norādīt, ka Rīcības plāns publisko iepirkumu sistēmas uzlabošanai tika apstiprināts jau 2020.gada sākumā, bet uz brīdi, kad beidzot tika pieņemts Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāns 2023–2025.gadam, gandrīz visiem Rīcības plāna pasākumiem, atbilstoši plānā nospraustajiem izpildes termiņiem, jau bija jābūt ieviestiem. Proti, uz to brīdi jau 12 no kopumā 14 pasākumiem [13] bija ieviešami līdz 2021.gada beigām [14]. Tādēļ, atsauce uz šo Rīcības plānu kā vietu, kurā risināti korupcijas riski publiskajos iepirkumos, ir atsauce uz lielākoties jau izpildītu plānu un liek domāt, ka KNAPP izstrādē šis apsvērums nav vērtēts, attiecīgi, nav pievērsta pietiekama uzmanība, kas jomā ir paveikts un kas būtu jāparedz līdz 2025.gada beigām. Nav zināms, vai to vērtējušas arī citas iesaistītās puses, jo, atbilstoši Tiesību aktu portālā publicētajiem atzinumiem, tādu nav sniedzis ne Iepirkumu uzraudzības birojs, ne Ekonomikas ministrija (tās atzinumi publisko iepirkumu jautājumu neskāra) [15].

KNAB pēc trīs gadiem būs jāvērtē, cik lielā mērā ir sasniegti pretkorupcijas pasākumu plāna mērķi, tai skaitā Plānā nospraustais sasniedzamais rezultatīvais rādītājs – samazinājusies uzņēmēju daļa no 20% uz 9%, kuri izmanto kādus neoficiālus maksājumus, dāvanas vai pazīšanos, piedaloties valsts vai pašvaldības publiskajos iepirkumos. Citu sasniedzamo rādītāju šajā jomā nav. Nav zināms, kad tiks izvērtēta Rīcības plāna pasākumu izpilde. Jau iepriekš paredzami, ka ar tiem trīs pasākumiem, kas skar publisko iepirkumu jomu KNAPP 2023–2025, šādu mērķi nevar sasniegt, jo tie nav ar tik lielu tūlītēju sistēmisku ietekmi. Ticamāk, to nenodrošinās arī Rīcības plāna pasākumu ieviešana šādā laika termiņā.

Iepriekšminētais par publisko iepirkumu jomu rada jautājumu, vai šobrīd kāda no institūcijām – Iepirkumu uzraudzības birojs, Ekonomikas ministrija, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs – vai kāds sistēmiski analizē un uzrauga korupcijas riskus publiskajos iepirkumos un sasniegto progresu to mazināšanā, jo galvenais pretkorupcijas politikas dokuments to nenodrošina.

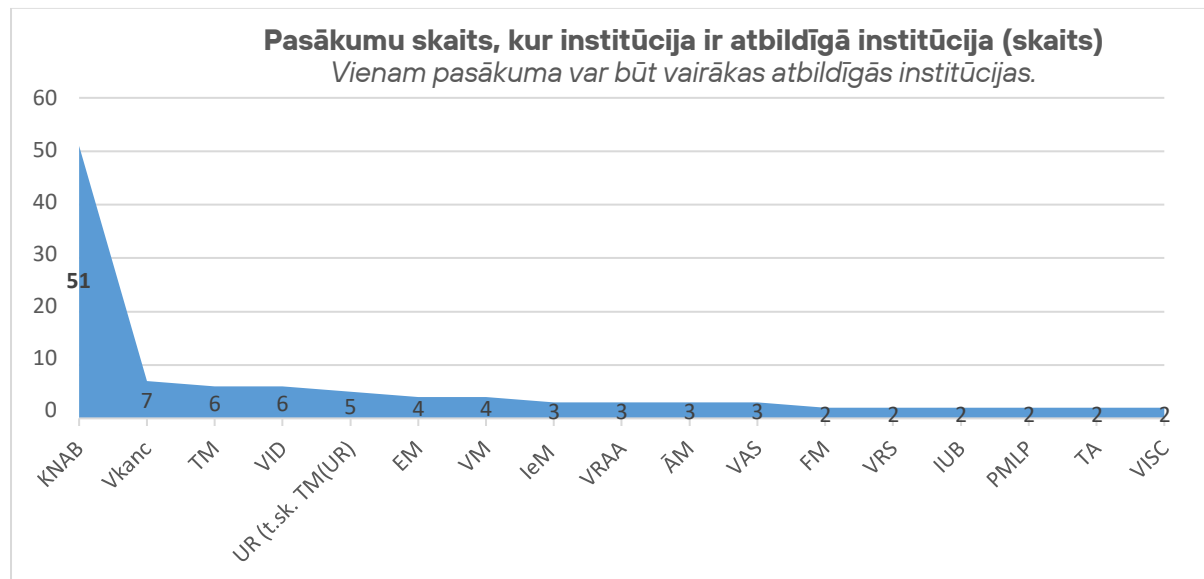
[13] Rīcības plānā šobrīd ir tikai viens aktuāls pasākums – Ekonomikas ministrija līdz 2025.gada beigām ir apņēmusies noteikt būvju informācijas modelēšanu kā obligātu prasību būvdarbu iepirkumos (noteikta apjoma objektos), pārējie visi Rīcības plāna pasākumi ir jau ieviesti līdz 2021.gadam.

[14] 2021.gada 19.oktobrī Ministru kabinetā tika uzklusīts Ekonomikas ministrijas Informatīvais ziņojums "Par Ministru kabineta 2020. gada 11. februāra rīkojumā Nr. 49 "Par rīcības plānu publisko iepirkumu sistēmas uzlabošanai" ietvertu pasākumu izpildes gaitu" un apkopotā informācija liecina, ka lielākā daļa no pasākumiem, kuriem uz to brīdi bija jābūt ieviestiem, ir ieviesti, bet 7 pasākumu aktivitātes vēl nebija pabeigtas, turpinājās to izpilde.

[15] Atzinumi pieejami šeit: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/a55c1f8b-5052-480c-8aa4-c7a3385dee41

Pielikums nr.1

Atbildīgo institūciju sadalījums par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāna 2023. – 2025.gadam izpildi.

Avots: Provedus apkopotie dati. Lietotie saīsinājumi: KNAB – Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs; Vkcanc – Valsts kanceleja, TM – Tieslietu ministrija, VID – Valsts ieņēmumu dienests, UR – Uzņēmumu reģistrs, EM – Ekonomikas ministrija, VM – Veselības ministrija, IeM – Iekšlietu ministrija, VRAA – Valsts reģionālās attīstības aģentūra, ĀM – Ārlietu ministrija, VAS – Valsts administrācijas skola, FM – Finanšu ministrija, VRS – Valsts Robežsardze, IUB – Iepirkumu uzraudzības birojs, PMLP – Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, TA – Tiesu administrācija, VISC – Valsts izglītības satura centrs.